

Nenápadná rarita moderní polární filatelie

V minulém čísle byl zařazen obsáhlý článek z oblasti „klasičké“ polární filatelie, o celistvostech první belgické antarktické výpravy z konce 19. století. Jde o unikátní doklady, které většina z nás může vidět leda tak na výstavě. Dnes se seznámíme s mnohem novější „polární“ známkou, která je sice také mimořádně vzácná, ale stojí za to se po ní dívat, protože byla relativně nedávno bez povšimnutí distribuována v běžné novinkové službě.

JIŘÍ KRAUS – FRANTIŠEK BENEŠ

Jde o známku Falklandských ostrovů z poloviny 60. let minulého století, tedy z doby velkého rozkvětu filatelie na celém světě, Československo nevyjímaje. Přes její exotický původ – a tak ji vlastně mohou vidět sběratelé naprostě většiny států – a relativní mládí se z ní stala světová rarita, jejíž příběh snese srovnání s legendárními Mauritii Post Office. A protože stojí za to se o ni zajímat, ten příběh si teď představíme.

Falklandské ostrovy nepatří mezi oblíbené turistické destinace a pro násince jsou navíc dost z ruky, takže se sem hned tak někdo nevypraví (ve Filatelii jsme je představili v květnu roku 2013 v článku o poštovních schránkách ve světě). Z našeho hlediska leží doslova na druhém konci světa – a to jak „vodorovným“, tak „svislým“ směrem na globusu. Kdybyste je hledali na mapě, jeďte prstem po východním pobřeží Jižní Ameriky až na samý konec k Patagonii, a odtud už je to jen kousek doprava (ve skutečnosti ale vzdušnou čarou pět set kilometrů).

Takhle Argentina tradičně vidí své území - včetně ostrovů spadajících pod Britskou správu (šipkou jsme zvýraznili Falklandské ostrovy) a nemalé části Antarktidy - tento její nárok však není mezinárodně uznáný. Podle tvaru výseče je však jasné, že otázka „vlastnictví“ ostrovů v Argentinském moři je pro tento antarktický nárok klíčová.

Evropané, konkrétně Britové, tohle rozsáhlé souostroví objevili koncem 16. století, to bylo ještě neobydlené, a tak to zůstalo dalších skoro dvě stě let. Pak proběhlo několik pokusů o jeho kolonizaci, francouzskou, britskou, španělskou a argentinskou (přesněji

Spojených provincií Río de la Plata), v nehostinném prostředí bičovaném ledovými víchry se tu ale nikdo dlouho neudržel. Až v roce 1833 se zde natrvalo uchýlili Britové, kteří Falklandy jako své zámořské území spravují dodnes. To se nelíbí geograficky nejbližší Argentině, která si na Malvíny (tak je nazývají) dlouhodobě činí nárok – a má to dokonce zakotveno v ústavě.

Právě argentinské snahy o získání nadvlády nad souostrovím uvedly Falklandy na scénu světové politiky. Před bezmála čtyřiceti lety, v roce 1982, zaútočila argentinská armáda na falklandskou dependenci, ostrov Jižní Georgie, a poté i na samotné Falklandy, které obsadila. Britové sem vyslali loďstvo a argentinské vojáky porazili. Formálně nevyhlášená válka přinesla značné oběti na životech a s odstupem času se ukázalo, že britské vítězství nebylo samozřejmé – nechybělo mnoho a dnes se ostrovy mohly nazývat Malvíny a mohla nad nimi vlát argentinská vlajka. V protikoloniální atmosféře řada států dávala najevo sympatie „osvobozenkému“ boji Argentiny, a dokonce i největší britský spojenec, Spojené státy, po jistou dobu váhal, zda se na diplomatickém poli v této věci nepostaví proti ní. Premiérka Margaret Thatcherová se svou pověstnou neústupností však věc dotáhla do konce, což mělo nemalé politické důsledky – v Británii to značně posílilo postavení konzervativců a v Argentině padla vojenská junta, která tu sedm let krvavě vládla.

Britský seržant Ian McKay padl v bitvě o Falklandy 12. června 1982, bylo mu pouhých 29 let...

S odstupem času se ukázalo, že halasná vlastenecká prohlášení, pronášená z obou stran v době konfliktu, neodrážela skutečné důvody, pro něž byl veden. Jak to často bývá, a za vším byly ve skutečnosti peníze, přesněji obrovské přírodní zdroje, o nichž veřejnost neměla ponětí, ale rozhodující činitelé ano. V okolí Falkland se totiž nacházejí bohatá naleziště ropy (doslova miliardy barelů) a zemního plynu, jejichž těžba samozřejmě závisí na cenách těchto surovin, a ty jsou značně rozkolísané. Slibné ceny více než sto dolarů za barel před deseti lety, o nichž se „odborníci“ zaklínali, že už budou jenom stoupat, srazilá „zelená“ ideologie na zlomek, a tak je otázkou, kdy a v jakém rozsahu bude toto přírodní bohatství využíváno.

Válka o Falklandy nebyla jediným velkým ozbrojeným konfliktem, který se zde odehrál. O sedm desetiletí dříve, v prosinci roku 1914, tedy na počátku Velké války, později nazvané První světová, tu proběhla námořní bitva mezi německou a britskou eskadrou (tedy skupinami větších vojenských lodí). Vilémovské Německo zažívající opojení z nedávno prosazených koloniálních snah vysílalo své vojenské lodě i do vzdálených moří. Patřila k nim i eskadra viceadmirála Maxe von Spee, která se vracela z Číny do Německa. Tvořilo ji pět křižníků a v průběhu plavby se dvakrát střetla s britskými silami. Poprvé to bylo v listopadu u pobřeží Chile, kde lépe vyzbrojené německé křižníky zvítězily. O měsíc později u Falklandských ostrovů se ale karta obrátila a Britové většinu německých lodí poslali ke dnu.

Dobová pohlednice zachycující v popředí lehký německý křižník Dresden obklopený britskými loděmi Glasgow a Kent; všechny tři se zúčastnily bitvy u Falkland. Dresden byl jedinou německou lodí, která tehdy potopena nebyla. Britská eskadra ji dostihla až o čtvrt roku později, kdy ji lodě Glasgow, Kent a Orama potopily u chilského ostrova Robinson Crusoe (tento boj je na pohlednici zachycen; některé prameny však uvádějí, že Dresden po vyčerpání paliva a střeliva potopili sami Němci).

Dobová pohlednice s vyobrazením britského pancéřového křižníku H.M.S. Kent, který se účastnil bitvy u Falklandských ostrovů, kde potopil německý lehký křižník Norimberk. V březnu roku 1915 patřil k lodím, které dostihly německý křižník Dresden a ostřelovaly ho, což je zachyceno na předchozím obrázku. Pro nás je zajímavé, že Kent v roce 1919 operoval ve Vladivostoku, odkud tehdy začala evakuace našich legionářů. O rok později byl prodán do šrotu v Číně.

Úřední dopis z Falkland z března 1915, adresovaný Mezinárodnímu červenému kříži v Ženevě (vzadu má příchozí razítko). Korespondence se pravděpodobně týkala německých námořníků zajatých na Falklandách po bitvě.

O padesát let později, v roce 1964, vyšla k výročí této námořní bitvy příležitostná série čtyř falklandských známek s vyobrazením tří britských lodí, které se střetu zúčastnily, a památníku, který ji zde připomíná.

Pro nás jsou dnes zajímavé dvě její nejnižší hodnoty – 2½ pence s lodí H.M.S. Glasgow a 6 penci s H.M.S. Kent. Emise byla tištěna z hloubky, každá hodnota dvěma barvami – nápisy a portrét královny červeně nebo modře, obrázek uprostřed černě. U dvojbarevných známek byly obvykle nejprve vytištěny černé středy a potom teprve barevné rámečky. Podle jedné hypotézy jeden arch s natištěným obrázkem H.M.S. Glasgow musel spadnout na podlahu a když si toho někdo všiml, omylem ho položil na hromadu archů s natištěným obrázkem H.M.S. Kent. Protože konstrukce obou lodí byla podobná, tiskaři si chyby nevšimli, na tento nesprávný arch byl přitištěn modrý šestipencový rámeček namísto správného červeného dvou a půl pencevého – a chybotisk byl na světě!

Emise pak byla obvyklým způsobem rozeslána obchodníkům a abonentům novinkové služby do celého

světa, a protože nesla populární námět – loď, rozptýlila se do desetitisíců sbírek. Mezi rozeslanými známkami byl i arch s chybotiskem, kterého si nepovšimli ani obchodníci, ani filatelisté. Až roce 1968, téměř čtyři roky po vydání známek, koupil Fred Graham z Illinois v USA pro svého syna tuto čtyřznámkovou sérii, za kterou u obchodníka zaplatil jeden a čtvrt dolaru. Když si ji pak doma prohlížel, všiml si, že šestipencová i dvouapěncpencová známka mají stejný obrázek, na obou že je *H.M.S. Glasgow*. V katalogu zjistil, že na šestipencové má přitom být *H.M.S. Kent*.

To je on, proslulý chybotisk 6 d - H.M.S. Glasgow.

Pro srovnání: správný obraz 6 d - H.M.S. Kent.

Řekl o tom dalším filatelistům a zpráva se rozšířila rychlostí blesku. Sběratelé na celém světě začali prohlížet své sbírky, obchodníci své zásoby, a v průběhu následujících let bylo nalezeno zhruba dvacet kusů chybotisků. Jejich cena závratně stoupala – a pořád stoupá, na tak „mladou“ známku až neuvěřitelně. Poslední prodaný kus na aukci dosáhl ceny 30.000 liber, a v katalogu Gibbons má chybotisk záznam dokonce o deset tisíc liber vyšší.

Co stojí za tak vysokou oblibou a cenou? Těch důvodů je víc. Samozřejmě k nim patří malý počet vzniklých kusů, pokud šlo o jeden arch, bylo jich vytištěno pouhých šedesát – to na zájemce z celého světa není moc! Velkou roli hraje i „demokratičnost“ vzniku chybotisku, nejde o uměle vyrobenou vzácnost pro prominenty nebo o makulaturu ukradenou v tiskárně, způsob distribuce v obyčejné novinové službě svědčí o tom, že jde o důsledek přehlédnuté skutečné chyby ve výrobě, a to mají sběratelé rádi. Nejdůležitější však je skutečnost, že tuto známku zafadila do své slavné královské sbírky Alžběta II., a především to, že ji vystavila – na stejném rámu! – spolu se svými slavnými

Mauritii Post Office, takže ji v tomto nejprominentnějším sousedství viděli návštěvníci významných filatelistických výstav (u nás byla takto představena na výstavě Brno 2005). Tahle skutečnost způsobila, že se o ne-nápadný a v podstatě moderní chybotisk začali zajímat i ti sběratelé a investoři, kteří by se o něm jinak možná ani nedozvěděli. Jde o stejný fenomén jako v roce 1903, kdy Alžbětin dědeček Jiří V., tehdy ještě jako princ waleský, koupil ve veřejné dražbě modrého Mauritia, což tuto známku katapultovalo na pozici nejslavnější známky světa (kdyby tehdy namísto toho koupil druhou hodnotu ze stejné série, zřejmě by dnes byl nejslavnější známku světa červený Mauritius – obou se totiž dochovalo zhruba stejně).

A teď to nejpříjemnější, o čem se můžeme v souvislosti s chybotiskem 6 d Glasgow zmínit. Vytištěno jich bylo šedesát a zatím nalezeno odhadem dvacet. S odstupem více než půl století už můžeme říci, že všechny prošly bez povšimnutí zásobami obchodníků a novinovou službou. Bylo to sice v podobě běžné série, ale takového druhu, že ji těžko někdo vyhodil jako balíčkové zboží. Spíše těchto čtyřicet chybotisků dosud leží nerozpoznaných ve sbírkách, o nichž můžeme předpokládat, že jejich majitelé jsou „obyčejní“ filatelisté, nekupující si specializované katalogy a nesledující informace o světových raritách. Mohou to být sbírky námětové, třeba i začátečnické nebo dětské, i sbírky, do nichž zabloudily cizokrajné série třeba náhodou. A protože doba vzniku chybotisku odpovídá údobí, kdy u nás po letech omezení začala silně zkvétat korespondenční výměna známek se zahraničím, není vyloučeno, že by se takový nerozpoznaný chybotisk mohl vyskytnout i u nás. Je to sice malá naděje, ovšem stojí za to šestipencovou známku 50. výročí bitvy u Falkland pečlivě prohlížet, kdykoli se s ní setkáte. Oba obrázky jsou si velmi podobné, ale stačí si zapamatovat, že na chybotisku nestoupá z komína lodí kouř.

O tom, že čestí sběratelé a investoři ve filatelii nejsou žádná ořezávátka, se každý mohl přesvědčit už dávno. Nejenže u nás máme nejvíc Mauritiů Post Office na světě, v rukách tuzemských filatelistů je i desetina všech dosud známých chybotisků *H.M.S. Glasgow*, z těch údajných dvaceti se u nás nacházejí dva. Jejich majitelé je sice nenalezli mezi běžnými známkami, ale prozíravě je koupili v době, kdy cena za ně nebyla ještě zdaleka tak vysoká. Jeden z nich si budeme moci prohlédnout na chystané Evropské výstavě poštovních známek Liberec 2022, kde bude vystaven v rámci Polárního salonu.

A bylo by samozřejmě krásné, kdyby po přečtení tohoto článku některý z všímavých filatelistů ve sbírce, v nabídkách na internetu nebo při prohlídce obchodních zásob běžného zboží našel stejný přehlédnutý kus! ■

